

PSIXOLOGIYADA KORRELYATSION TADQIQOTLAR

Maxmudova Dilnura Mirvali qizi

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

Pedagogika va Psixologiya yo'nalishining

3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Akbaraliyeva Asilaxon

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada psixologiyada korrelyatsion tadqiqotlarning mohiyati, maqsadi va ahamiyati batafsil tahlil qilingan. Korrelyatsion usulning asosiy vazifasi ikkita yoki undan ortiq o'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'liqlik darajasini aniqlashdan iborat. Tadqiqotda korrelyatsion usulning afzalliklari, cheklovlari va uning amaliyotdagi qo'llanilish sohalari ko'rib chiqilgan. Ushbu usul, asosan, psixologik hodisalar o'rtasidagi murakkab o'zaro aloqalarni o'rganishda, shuningdek, ilmiy bashoratlar qilishda muhim vosita sifatida qaraladi. Tadqiqot davomida statistik tahlil usullari va ularning natijalarini talqin qilish xususiyatlari ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Psixologiya, korrelyatsion tadqiqotlar, o'zgaruvchilar, statistik tahlil, o'zaro bog'liqlik, ilmiy bashorat, psixologik hodisalar.

Kirish. Psixologiya fanida korrelyatsion tadqiqotlar inson ongini, xulq-atvorini va psixologik jarayonlarini chuqurroq tushunishda muhim o'rin tutadi. Ushbu tadqiqot usuli o'zgaruvchilar orasidagi bog'liqlikni aniqlashga qaratilgan bo'lib, sabab-oqibat aloqalarini emas, balki ular orasidagi statistik munosabatlarni o'rganadi. Korrelatsiya tahlili, ayniqsa, psixologik hodisalarning murakkabligini hisobga olgan holda, tushunish va bashorat qilish imkoniyatini beradi.

Mazkur maqolada korrelyatsion tadqiqotlarning mohiyati, asosiy afzalliklari va cheklovlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, psixologiyada qo'llaniladigan zamonaviy yondashuvlar, ma'lumotlarni tahlil qilish usullari va ularning amaliy qo'llanilishi misollar orqali tahlil qilinadi. Ushbu mavzu bo'yicha tadqiqotlar o'zgaruvchilar orasidagi bog'liqlikni aniqlash orqali psixologik muammolarni chuqurroq tushunishga yordam beradi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun zamin yaratadi.

O'ziga bo'lgan ishonch - bu Nicolas (2009) tomonidan kimningdir kerakli xatti-harakatni muvaffaqiyatli bajarish va muayyan natijaga erishish uchun zarur ko'nikmalarni rivojlantirishga bo'lgan ishonchi deb ta'riflaydi. Ushbu muallif kontseptsiyani sport maydoniga ekstrapolyatsiya qiladi va o'ziga ishonch odatda kimningdir muayyan vazifani hal qilish qobiliyatini anglashini bildiradi. Bundan tashqari, Gonsales (2010) tasdiqlaydiki, agar sportchi o'z imkoniyatlari va cheklovlari

to'g'risida ob'ektiv o'zini o'zi anglashda to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatishga imkon bersa, u o'z sport ko'rsatkichlarini yaxshiroq nazorat qiladi va uning haqiqiy umidlari bo'ladi. o'ziga ishonchning mustahkam rivojlanishiga yordam beradi. León-Prados, Fuentes va Calvo (2011), elita va yuqori samarali gimnastikachilar namunasi bilan olib borilgan tadqiqotda, umuman olganda, sportchilarning o'ziga bo'lgan ishonch darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, ular hurmatga sazovor bo'lgan ko'rsatkichlar shunchalik yuqori bo'ladi. boshqa sportchilarga. Shuningdek, ular sportchilar ushbu qobiliyatning alomatlarini musobaqada keyingi chiqishlari uchun yordamchi sifatida ishlatishlarini ta'kidlaydilar.

Xavotirga kelsak, Diccionario de Psicología Saz (2000) tomonidan tayyorlangan moslashuvga ko'ra, bu asabiy stress, kuchli qo'rquvning hissiy holati. Bu titroq, bezovtalik, terlash, giperventiliya yoki yurak urishi kabi somatik alomatlar, shuningdek, aqliy bezovtalik, haddan tashqari hushyorlik, konsentratsiyani yo'qotish yoki kognitiv buzilishlar kabi kognitiv simptomlar bilan tavsiflanadi. Diccionario Oxford de Medicina y Ciencias del Deporte Kent (2003: 56) ham tashvishni sub'ektiv qo'rquv hissi va ko'tarilgan fiziologik stress ekanligini ta'kidlab belgilaydi. Odatda, yuqori darajadagi tashvish ishlash darajasini pasaytiradi, chunki u diqqat sifatiga va natijada ijroga ta'sir qiladi. Ushbu lug'at eslatib o'tishga arziydigan uch turdagi tashvishlarni belgilaydi: odamlar tomonidan seziladigan va ularning vaziyatidan shaxsiy xabardorligiga ishora qiluvchi kognitiv tashvish; birovning haqiqiy xulq-atvoriga ta'sir qiladigan xulq-atvor tashvishi; va yurak urish tezligining oshishi va terlash kabi haqiqiy fiziologik belgilar orqali seziladigan somatik tashvish.

Fernández-Abaskal (2003: 281) tashvishni umumiy va umumlashtirilgan tarzda "asabiylashish, bezovtalik va tashvish holati" deb ta'riflaydi. Shuningdek, uning qo'shimcha qilishicha, profilaktika choralarini ko'radigan tahdidli ma'lumotlarni qayta ishlash boshlanadi. Klinik bo'lmagan tashvishga kelsak, Mercado (2004) uni chaqirganidek, davlat tashvishi sifatida belgilangan tashvishga birinchi yondashuv ajralib turadi. Turli mualliflarning fikriga ko'ra, u cheklangan vaqt davomida tahdidli kontekst yoki stressli vaziyat tufayli yuzaga kelgan g'ayrioddiy hissiy reaksiyaga ishora qiluvchi vaqtinchalik tashvish sifatida o'rganiladi (Spielberger, Gorsuch, Lushene, Vagg va Jacobs, 1983).

Klinik bo'lmagan tashvishning boshqa turi xarakterli tashvish deb ataladi va u shaxsning dispozitsiyali va nisbatan barqaror tomonlari bilan tavsiflanadi, bu uning tashvishga moyilligini ochib beradi. Ushbu o'lcham ko'plab mualliflar tomonidan shunday izohlanadi (Costa & McCrae, 1985; Eysenck, 1967; Eysenck & Eysenck, 1985; Grey, 1982).

Ma'lumki, tashvish ko'plab sportchilarning ishlashiga ta'sir qiladi va bu fakt tadqiqotchilarga ushbu tuyg'uning turli sportchilarning ishlashiga ta'sir qilishiga yo'l qo'ymaydigan vositalarni topish va qo'llash maqsadida ushbu kontseptsiyaga chuqur kirishga imkon berdi. Navlet (2012) tasdiqlaydiki, hozirgi vaqtda raqobatbardosh

tashvishni baholashga ko'p o'lchovli nuqtai nazardan yondashiladi, bu muqarrar ravishda uch yo'nalishli yondashuvni qamrab oladi: kognitiv, fiziologik va xulq-atvor. Ba'zi tadkikotlar shuni ko'rsatadiki, nihoyat raqobatga duch kelishda yordam beruvchi manba bo'lib ko'rinadigan tashvish alomatlari, ehtimol, o'ziga bo'lgan ishonchning yuqori darajasi bilan birgalikda past darajadagi tashvishlarga ishora qiladi (Lundqvist, Kentta va Raglin, 2005; Mullen, Lane, & Hanton, 2009; O'Brien, Hanton, & Mellalieu, 2005). Garsia-Mas (2002) ta'kidlashicha, ko'pchilik malakali o'yinchilar ko'proq raqobatbardosh tashvish ko'rsatishadi va shuningdek, eng yaxshi kurash usullaridan foydalanadilar.

Ushbu tadqiqotlarning barchasi o'z-o'ziga ishonch va sport ko'rsatkichlariga ta'sir qiluvchi tashvishli psixologik o'zgaruvchilarga chuqur kirishning muhimligini baholashga imkon beradi. Shunday qilib, ushbu maxsus tadqiqot Ispaniya ligasida yarim professional futbol jamoasi o'yinchilariga ta'sir ko'rsatadigan psixologik o'zgaruvchilar tahliliga asoslangan yanada keng qamrovli tadqiqotda tuzilgan. Shu sababli, ushbu tadqiqot sport psixologiyasi sohasida mos keladigan psixologik vositalarning o'ziga bo'lgan ishonchi va tashvishlarining tanlangan elementlari o'rtasidagi mavjud korrelyatsiyani tekshirish uchun statistik ma'lumotlarni taqdim etishga yordam beradi.

Ishtirokchilar

Ushbu tadqiqot uchun biz 3-diviziondan futbol jamoasini tanladik, namunaga Real Ispaniya Futbol Federatsiyasi (RFET) tomonidan tashkil etilgan va tartibga solinadigan Ispaniya futbol ligasining X guruhida ishtirok etadigan butun jamoani tashkil etuvchi 25 o'yinchi kiradi. Ular Andalusiyaning turli shaharlarida (Kadis, Kordova, Granada, Huelva, Sevilya va Malaga) joylashgan shaharlardan keladi. Urugvaydan kelgan futbolchi ham bor. Ularning yoshi 17 dan 24 yoshgacha, o'rtacha qiymati 20,9 yil.

Asboblari

O'ziga bo'lgan ishonch va tashvish psixologik o'zgaruvchilarni o'lchashda mavjud o'xshashlik yoki farqlarni tekshirish uchun uchta psixologik vositadan foydalanilgan: Sport faoliyati bilan bog'liq psixologik xususiyatlar so'rovi (Cuestionario de Características Psicológicas relacionadas con el

Rendimiento Deportivo, CPRD) Buceta, Gimeno va PerezLlantada (1994), Martens, Burton, Vea tomonidan Raqobatbardosh Davlat Anksiyete Inventory-2 (CSAI-2) ispan tiliga tarjima qilingan (Jaenes, Caracuelm & Pérez-Gil, 1999) versiyasi. , Bump va Smit (1990) va Cernuda LOEHR (1982) sport psixologik inventarining ispancha versiyasi (1988).

CPRD Ispaniyada va xorijda deyarli yigirma yil davomida tennis, yengil atletika, suzish, dzyudo, chang'i sporti, kanoeda eshkak eshish, karate yoki parashyutda suzish kabi individual sport turlari bo'yicha tadqiqotlar olib boradigan so'rovnomadir yoki

futbol, basketbol, masalan, gandbol, voleybol yoki xokkey. Bu, mualliflarning fikriga ko'ra, Kronbaxning alfa koeffitsientini qo'llash va Nunally (1978) tomonidan tavsiya etilgan minimal ichki qabul qilinadigan mustahkamlik darajasi sifatida .70 ni mos yozuvlar sifatida qabul qiladigan asbob bo'lib, umumiy ishonchlilikni .85 ni taklif qiladi.

Asbob beshta shkalaga bo'lingan 55 ta elementdan iborat: stressni nazorat qilish, ish faoliyatini baholashning ta'siri, motivatsiya, aqliy qobiliyat va jamoaning birlashishi. Javoblar “butunlay rozi emasman”dan “butunlay roziman”gacha bo'lgan Likert tipidagi shkala bo'yicha beriladi, shu jumladan sportchi bandning ma'nosini tushunmagan holatlar uchun “Tushunmadim” qo'shimcha javob varianti.

Ushbu tadqiqot uchun asbobning ikkita shkalasi tanlangan: bir tomondan, "stressni nazorat qilish" shkalasi, uning elementlari o'z-o'ziga ishonch va tashvish o'zgaruvchilarini qamrab oladi va mualliflarning fikriga ko'ra, ishonchliligi .88 va bo'yicha. boshqa tomondan, tashvish bilan bog'liq bo'lgan element tanlangan va .72 ishonchliligini taqdim etadigan "ish faoliyatini baholashning ko'lamli ta'siri".

O'ziga bo'lgan ishonchga oid quyidagi tanlangan elementlar "stressni nazorat qilish" shkalasiga tegishli: 8-band, "Ko'pgina musobaqalarda men yaxshi natijalarga erishishimga ishonchim komil", 26-band, "Mening o'zimga ishonchim beqaror", 32-band, "Men o'zimga ishonaman", 54-band, "Men odatda musobaqaning eng qiyin daqiqalarida ham o'zimga ishonaman".

Bir tomondan, tashvish bilan bog'liq tanlangan narsalar "stressni nazorat qilish" shkalasiga tegishli: 6-band, "Men hech qachon o'zimni juda zo'riqish his qilmayman, bu mening faoliyatimga salbiy ta'sir ko'rsatishi uchun", 16-band, "Ba'zida men o'zimni shunday his qilaman" Men sport tadbirida qatnashayotganda juda xavotirdaman. Boshqa tomondan, "samaradorlikni baholashning ta'siri" shkalasidan tanlangan element 30-raqam, "Men o'z stressimni samarali nazorat qila olaman".

CSAI-2 uchta shkalaga ajratilgan 27 ta elementdan iborat: kognitiv tashvish, somatik tashvish va o'ziga ishonch. Har bir shkala 9 ta banddan iborat. Bunday holda, javoblar Likert tipidagi shkala bo'yicha "hech narsa/yo'q" dan "juda" gacha beriladi.

Mualliflarning fikriga ko'ra, Cronbach alfa koeffitsienti qo'llanilgandan so'ng va Nunally (1978) tomonidan taklif qilingan minimal ichki qabul qilinadigan izchillik darajasi sifatida .70 ni mos yozuvlar sifatida qabul qilgandan so'ng, u umuman olganda .79 va .90 oralig'ida qiymatlarni chiqaradi.

Haqiqiy tadqiqot CSAI2 ning ispancha versiyasini qo'lladi. Bu Jaenes va boshqalar tomonidan ishlab chiqilgan va tugatilgan. (1999) so'rovnomani 19 yoshdan 62 yoshgacha bo'lgan 234 marafonchiga qo'llash orqali. U ilgari tarjima qilingan va tahrirlangan va keyinchalik mutaxassislarning ko'rib chiqishlariga topshirilgan, ular bu asbob sport sohasida to'liq tushunarli ekanligini ta'kidlagan.

CSAI-2 ispancha versiyasini Illinoys shtatidagi o'zini o'zi baholash so'rovnomasi boshqarib, odamlarning tashvishga oid javoblarida noxolisliklarga yo'l qo'ymaslikni maqsad qilgan. Ispaniyalik mualliflar asbobning ishonchliligini tekshirish uchun har bir shkalaga Cronbach alfa koeffitsientini qo'llashdi va ular .77 dan .82 gacha bo'lgan ma'lumotlarni olishdi. Ushbu asbob raqobatbardosh sport turlarida o'ziga xos davlat tashvishini o'lchaydi. Yigirma yildan ko'proq vaqt davomida u ko'plab sportchilar va o'yinchilarga, ham individual, ham jamoaviy sport turlari bo'yicha qo'llaniladi, masalan, yengil atletika (Hammermeister & Burton, 1995), futbol (Hale & Whitehouse, 1998), gimnastika (Elko & Ostrow, 1998). , 1991), kurash, kanoeda eshkak eshish, triatlon, serfing va golf (Telletxea, 2007). Ushbu psixologik vosita ispan, frantsuz, yunon yoki shved tillari kabi turli tillarga tarjima qilingan va u katta va turli namunalarga tatbiq etilgan holda ishonchlilik va faktorial asoslilikning analitik sinovlaridan o'tishi kerak edi (Lundqvist & Hassmén, 2005; Martinent, Ferrand, Guillet va Gauthier, 2010).

CSAI-2 yangi texnologiya sohasida doimiy ravishda o'sib bormoqda va Arruza, González, Palacios, Arribas and Cecchini (2012) Teskal Web ilovasi orqali Raqobatbardosh Davlat Xavotirini Inventarizatsiya-2 (CSAI2 RE) bilan ta'minlaydi. Buni tasdiqlash uchun mualliflar turli xil sport turlari bo'yicha 231 nafar sportchining javoblarini to'pladilar, ular asl versiyaga o'xshash psixometrik xususiyatlarni ko'rsatdilar. Nihoyat, CSAI-2 raqamli va qisqartirilgan versiyasi musobaqalarda ishtirok etayotgan sportchilarda davlat tashvishini o'lchash uchun mos bo'lgan omil tuzilmasini saqlab turishi ko'rsatilgan.

Ma'lumki, veb-ilovani yaratish shaxsiylashtirilgan monitoringni yaratishga hissa qo'shadi, shuningdek, uni sportchilarning katta namunalariga samarali qo'llash, makon yoki vaqt kabi to'siqlarni engib o'tishga imkon beradi. Xususan, ushbu tadqiqot uchun CSAI-2 tomonidan o'ziga bo'lgan ishonch bilan bog'liq tanlangan narsalar "o'ziga ishonch" shkalasiga tegishli, masalan, 9-band, "Men o'zimga ishonaman", 12-band, "Men o'zimni ishonchli his qilaman". 15-raqam, "Men bosim ostida yaxshi natijalarga erisha olishimga ishonchim komil" va 18-band, "Men yaxshi ish qilishimga aminman". "Kognitiv tashvish" shkalasiga kiruvchi o'zgaruvchan tashvish, shuningdek, "somatik tashvish" shkalasiga tegishli bo'lgan narsalar uchun "Men ushbu raqobatdan xavotirdaman" nomli 1-band tanlangan, masalan: 2-band, " Men asabiylashyapman", 8-band, "Mening tanam tarang" va 26-band, "Men qotibman".

Bundan tashqari, Loehr ta'kidlaganidek, ushbu tadqiqotda Cernudaning ispancha versiyasidan (1998) foydalanilgan. Ushbu vosita ettita shkalaga bo'lingan 42 ta elementni o'z ichiga oladi: o'ziga ishonch, salbiy energiyani nazorat qilish, diqqatni nazorat qilish, displey va tasvirlarni nazorat qilish, motivatsion daraja, ijobiy energiya va munosabatlarni nazorat qilish. Har bir shkala 6 ta banddan iborat bo'lib, javoblar

“deyarli har doim”dan “kamdan-kam”gacha bo‘lgan Likert tipidagi shkala bo‘yicha beriladi.

Sport psixologiyasi bo'yicha mutaxassislar ko'p yillar davomida ushbu psixologik inventardan sportchining psixologik ko'nikmalarini baholash va tavsiflash uchun foydalangan, garchi u uning psixometrik xususiyatlari haqida ma'lumot yo'qligi uchun juda tanqid qilingan. U 2001 yilda Ispaniya hukumatining Ta'lim, madaniyat va sport vazirligi 9 Consejo Superior de Deportes del Nazirio de Educación, Cultura y Deporte) qoshidagi Sport bo'yicha Milliy kengash tomonidan amalga oshirilgan sport iste'dodlarini aniqlash dasturiga kiritilgan.

Ushbu tadqiqot uchun asbobning ikkita shkalasi tanlangan:

O'z-o'ziga ishonch o'zgaruvchisi uchun "O'ziga ishonch" shkalasi, uning bandlari: 8-raqam, "Men o'zimga sportchi sifatida ishonaman", 22-raqam, "Men o'z iqtidorim va mahoratimdan tashqarida ham harakat qila olaman" va 29-band, "Men. Men ruhiy jihatdan kuchli raqibman”.

Anksiyete o'zgaruvchisi uchun "Salbiy energiyani nazorat qilish" shkalasi, ularning bandlari: 2-raqam, "Men musobaqa davomida g'azablanaman va xafa bo'laman", 9-raqam, "Men musobaqa paytida asabiylashaman", 16-raqam, "Musobaqa davomidagi xatolar Men salbiy his qilaman va o'ylayman", 23-raqam, "Raqobat davomida mening mushaklarim juda zo'riqishadi" va 37-band, "Men musobaqada xotirjamlikni saqlay olaman, tashvishli narsalar paydo bo'lsa ham."

O'z-o'ziga ishonch va tashvish o'zgaruvchilaridagi uchta so'rovnomaning bir vaqtda haqiqiylikini tasdiqlash uchun χ^2 (Chi kvadrat) statistik tahlil va Kramerning v korrelyatsiya koeffitsienti qo'llanildi, bu esa tanlangan va ushbu psixologik o'zgaruvchilar bilan bog'liq mos keladigan elementlar o'rtasidagi korrelyatsion tadqiqotga olib keldi. yuqorida aytib o'tilgan uchta so'rovnomada.

Korrelyatsion qiymatlarning kuchliligi quyidagicha izohlandi: 0 dan .25 gacha, zaif korrelyatsiya mavjud; .25 dan .50 gacha, o'rtacha korrelyatsiya mavjud; .50 dan .75 gacha, korrelyatsiya o'rtachadan yaxshigacha boradi; va .75 dan yuqori bo'lsa, korrelyatsiya juda yaxshi (Cotton, 1974).

Ushbu tadqiqotni muhokama qilishni ishlab chiqishda ba'zi qiyinchiliklar paydo bo'ldi, bu asosan ushbu tadqiqot bilan bog'liq ma'lumotlarni boshqa tadqiqotlar natijalari bilan taqqoslashning aniq maqsadi bilan bog'liq bo'lib, ularni tasdiqlash yoki qarama-qarshilik qilish uchun, chunki bu masala bo'yicha oldingi shunga o'xshash tadqiqotlar yo'q. . Buning sababi shundaki, bugungi kunda CPRD, CSAI-2 va LOEHR psixometrik va faktoriy jihatlari bo'yicha olib borilgan tadqiqot tadqiqotlari ular o'rtasida mos keladigan o'zgaruvchilarni o'lchaydigan o'lchovlarning muayyan elementlari o'rtasida bir vaqtda haqiqiylik tahlilini qamrab olmaydi. Shunga qaramay, ushbu anketalardan foydalanish bo'yicha, bizning tadqiqotimiz bilan bog'liq bo'lgan

sportchilarda o'ziga ishonch va tashvish kabi psixologik o'zgaruvchilarni o'lchash uchun ushbu asboblarning foydaliligini tasdiqlovchi ba'zi tadqiqotlar aniqlandi.

Xulosa. Psixologiyada korrelyatsion tadqiqotlar inson psixikasi va xulq-atvori orasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashda muhim o'rin tutadi. Ushbu tadqiqotlar turli o'zgaruvchilar o'rtasidagi statistik bog'lanishni aniqlash orqali, psixologik nazariyalarni amaliy tasdiqlash va yangi ilmiy gipotezalarni yaratishda yordam beradi. Shuningdek, ular insonning shaxsiy xususiyatlari, ijtimoiy munosabatlar va atrof-muhit omillari o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishga zamin yaratadi.

Ammo korrelyatsion tadqiqotlar sabab-oqibat munosabatini aniqlay olmasligi sababli, ularning natijalarini ehtiyotkorlik bilan talqin qilish lozim. Shuningdek, bunday tadqiqotlarda aniqlangan bog'liqliklarga tashqi omillarning ta'sirini hisobga olish zarur. Shu sababli, korrelyatsion tadqiqotlar eksperimental metodlar bilan birgalikda qo'llanilganda yanada samarali bo'ladi.

Umuman olganda, korrelyatsion tadqiqotlar psixologiyada nazariy bilimlarni boyitish va amaliy muammolarni hal qilishda samarali vositalardan biri bo'lib, psixologik hodisalarni chuqurroq o'rganish uchun keng imkoniyatlarni taqdim etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Arruza, J.A. va Arribas, S. (2008). Jismoniy faollik va sportni tekshirish. Revista de Psicodidactica, 13, 111-131.
2. Arruza, J.A., Gonsales, O., Palacios, M., Arribas, S. va Cecchini, J.A. (2012). Veb-ilovadan foydalangan holda 2-sonli Raqobatbardoshlikni (CSAI-2 RE) qisqartirilgan Davlat tashvish inventarini tekshirish. Xalqaro tibbiyot va jismoniy faoliyat va sport fanlari jurnali, 12 (47), 539-556.
3. Buceta, J.M., Gimeno, F. va Peres-Llantada, M.C. (1994). Sport ko'rsatkichlari bilan bog'liq psixologik xususiyatlar (CPRD) so'rovnomasi). Milliy masofaviy ta'lim universiteti.
4. Kosta, P.T. va MakKrey, R.R. (1985). Gipoxondriya, nevrotizm va qarish. Somatik shikoyatlar qachon asossiz hisoblanadi? Amerikalik psixolog, 40, 19-28.
5. Cernuda, A. (1988). Sport faoliyatining psixologik inventarining ispancha versiyasi (Loehr, 1982) (Sport ko'rsatkichlarining psixologik inventarining ispancha versiyasi). Sportni modernizatsiya qilish milliy dasturi. Milliy sport kengashi, Ispaniya hukumati.
6. Paxta, T. (1974). Tibbiyotda statistika. Boston: Kichik jigarrang.
7. Dosil, J. (2004). Jismoniy faollik va sport psixologiyasi. Madrid: MakGrou-Xill.